

УДК 355.43 (477)

Нечхаєв С. М., к.військ.н., доцент

Кафедра стратегії національної безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Роль операцій стратегічних об'єднань військ для досягнення цілей війни

Резюме. У статті розглянуто зміст гіпотези, що підтверджує необхідність дослідження операцій Збройних Сил України як стратегічного об'єднання військ для досягнення воєнно-політичних і стратегічних цілей у війні (воєнному конфлікті).

Ключові слова: стратегічні, оперативно-стратегічні, оперативні та оперативно-тактичні операції збройних сил; методи експертного оцінювання; операції 1-го Українського фронту.

Постановка проблеми. Рішення, дії, успіхи та помилки, які мають місце на стратегічному рівні керівництва збройною боротьбою держави, здійснюють відчутний, і головне, довготривалий вплив на хід і результат не тільки окремих операцій, кампаній, але й війни загалом. Значні стратегічні успіхи призводять до потужних позитивних змін у розвитку воєнно-політичної і стратегічної обстановки у воєнному конфлікті. Аналогічно будь-які стратегічні прорахунки, як правило, стають роковими. У всякому разі, вони завжди призводять до надзвичайно важких наслідків, ліквідація яких потребує багатьох місяців, а інколи і років, а також величезних зусиль збройних сил та всієї країни. Найгрубіші стратегічні помилки можуть бути взагалі непоправними.

З огляду на викладене та в межах дослідження проблем застосування Збройних Сил України виникла необхідність визначення пріоритетних форм їх застосування в умовах відбиття повномасштабної збройної агресії. Досвід застосування військ Другої світової війни [1, 2] та воєнних конфліктів сьогодення [3, 4] свідчить, що досягнення воєнно-політичних і стратегічних цілей війни (воєнного конфлікту високої інтенсивності) реалізуються у формі операцій стратегічних та оперативно-стратегічних об'єднань військ (сил).

Донедавна основними формами застосування визначеного складу Збройних Сил у зоні антитерористичної операції (АТО) були спільні операції (бойові дії), поєднані з територіальною обороною. Водночас імовірність проведення Російською Федерацією повномасштабної збройної агресії проти України потребує розроблення нормативно-правової бази підготовки та застосування ЗС України як стратегічного об'єднання військ (сил) на території країни.

Метою статті є висвітлення результатів наукового обґрунтування гіпотези щодо пріоритетності операцій стратегічних об'єднань військ (сил) для досягнення воєнно-політичних та стратегічних цілей війни над операціями об'єднань військ (сил) інших ієрархічних рівнів.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до поглядів військового керівництва НАТО [5, 6] основними видами воєнних дій вважаються наступ, оборона і стримуючі дії. Основними формами наступальних і оборонних дій є загальновійськові, спільні, самостійні та спеціальні операції. До того ж, залежно від масштабів загальновійськових операцій, вони їх поділяють на стратегічні, операції оперативних командувань (оперативно-стратегічного рівня) та операції армійських корпусів (оперативного рівня).

У рамках стратегічних операцій можуть проводитись спільні (протиповітряні, протидесантні, морські десантні) і спеціальні операції (інформаційні, сил спеціальних операцій).

За прийнятою в НАТО термінологією, самостійні бойові дії амфібійних, аеромобільних та повітрянодесантних з'єднань і частин, що проводяться за єдиним замислом і планам, відносять до операцій оперативного-тактичного рівня.

Керівними документами НАТО стратегічні операції не розподіляються на наступальні та оборонні. Для їх проведення угруповання військ (сил) будуються так, щоб упродовж всієї стратегічної операції зберігалась можливість швидкого переходу від оборонних до наступальних дій і навпаки.

Стратегічні операції є сукупністю узгоджених та взаємозв'язаних за цілями, завданнями, місцем і часом загальновійськових й спільних операцій, які проводяться одночасно

або послідовно оперативно-стратегічними об'єднаннями військ за єдиним замислом і планом стратегічного командування ОВС НАТО на ТВД (континенті) для досягнення стратегічних цілей війни.

У рамках стратегічної операції можуть бути сплановані та проведені одна-дві операції об'єднань оперативно-стратегічного рівня (оперативних командувань), від двох до чотирьох операцій об'єднань оперативного рівня (армійських корпусів).

На наш час в Україні основними видами воєнних дій військ (сил) є оборона, наступ і стабілізаційні дії, а до основних форм застосування військ на стратегічному рівні належать стратегічні дії, операції, удари та маневр.

Основними видами воєнних дій Збройних Сил колишнього СРСР були наступ і оборона. До основних форм застосування військ на стратегічному, оперативно-стратегічному рівнях відносились стратегічні й фронтові операції. Так, у кожному періоді війни з фашистською Німеччиною вони мали свої особливості, але наступальні операції оперативно-стратегічних об'єднань військ (фронтів) Червоної Армії завжди мали перевагу у досягненні воєнно-політичних і стратегічних цілей війни (кампанії). Наступальні операції мали рішучі стратегічні цілі, передбачали оточення і знищення потужних угруповань противника, опанування

районів (об'єктів) важливого стратегічного (оперативного) значення.

Влітку і восени 1944 року Ставка ВГК Радянського Союзу вирішила силами чотирьох Українських фронтів завдати **основного удару** по ворогу на території Правобережної України, розчленувати і розгромити його основні сили і визволити від німецько-фашистських військ територію Правобережної України і Криму. Битва за визволення України тривала 680 діб і складалась переважно з наступальних операцій оперативно-стратегічних об'єднань військ (фронтів), у яких брали участь близько половини особового складу (живої сили) і бойової техніки усіх діючих радянських фронтів.

Так, у воєнних діях, тільки в межах території України, брали участь чотири оперативно-стратегічних об'єднання військ (1-й, 2-й, 3-й та 4-й Українські фронти), які провели 24 битви та операції [2], з яких: стратегічного рівня – 21 (битв – 5, стратегічних і фронтових операцій – 16), окремих або самостійних операцій оперативного та оперативно-тактичного рівнів – 3 (армійських – 2, корпусних – 1), кінцевим результатом яких стало визволення України від німецько-фашистських військ [3]. Основний склад самого потужного оперативно-стратегічного об'єднання військ 1-го Українського фронту під час визволення України наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Основний склад військ 1-го Українського фронту під час визволення України

1 гв. А	18 гв. ск (151, 161, 237, 395 сд), 30 ск (129 гв., 30, 141 сд), 47 ск (280, 309 сд), 52 ск (183, 316 сд), 74 ск (147, 155, 276 сд), 107 ск (127, 167, 304 сд), 4 гв. тк (12, 13 і 14 гв. тбр, 3 гв. мсбр)
3 гв. А	21 ск (81, 136, 253 сд), 22 ск (58, 329, 389 сд), 76 ск (106, 149, 181 сд), 120 ск (197, 218, 273 сд)
13 А	24 ск (71, 287, 350 сд), 27 ск (6 гв., 112, 162 сд), 102 ск (117 і 121 гв., 172 сд), 25 тк (111, 162, 175 тбр, 20 мсбр)
18 А	11 ск (24, 226, 271 сд), 17 гв. ск (2 гв. вдд, 8, 317 сд), 95 ск (66 гв., 138 сд), 9 пласт., 351 сд)
38 А	67 ск (121, 241 сд), 101 ск (70 гв., 211, 305 сд)
60 А	15 ск (148, 322, 336 сд), 23 ск (68 гв., 99, 359 сд), 28 ск (107, 140, 246 сд), 106 ск (100, 302, 340 сд)
1 гв. ТА	8 гв. мк (19, 20 і 21 гв. мехбр, 1 гв. тбр) 11 гв. тк (40, 44 і 45 гв. тбр, 27 гв. мсбр)
3 гв. ТА	6 гв. тк (51, 52 і 53 гв. тбр, 22 гв. Мсбр), 7 гв. тк (54, 55 і 56 гв. тбр, 23 гв. Мсбр), 9 мк (69, 70, 71 мехбр)
4 ТА	6 гв. мк (16 і 17 гв., 49 мехбр), 10 гв. тк (61, 62 і 63 гв. тбр, 29 гв. мсбр)
2 ПВА	4 бак (202, 219, 321 бад), 5 шак (4 гв., 264 шад), 8 шак (224, 227 шад), 5 вак (8 гв., 256 вад), 10 вак (10 гв., 235 вад), 10 гв. шад, 331 вад, 208 нбад, 98 гв., 50 рап, 372, 1002 оапс
ЧБП	1 гв. кк (1, 2 і 7 гв. кд), 6 гв. кк (8 і 13 гв., 8 кд), 31 тк (100, 237, 242 тбр, 65 мсбр)
Всього у фронті: армій – 10 (загальновійськових – 6 , танкових – 3 , повітряних – 1), корпусів – 39 (ск – 22, тк – 7, мк – 3, кк – 2, бак – 1, шак – 2, вак – 2)	

Порівняння сучасних поглядів військового керівництва НАТО з результатами операцій фронтів колишнього СРСР, під час визволення території України, надає можливість сформулювати *гіпотезу* щодо

визначальної переваги операцій стратегічних та оперативно-стратегічних об'єднань військ (сил), для досягненні воєнно-політичних і стратегічних цілей війни, над операціями

оперативних та оперативно-тактичних об'єднань військ (сил).

Запропонована гіпотеза стверджує, що 20 % операцій проведених стратегічними (оперативно-стратегічними) об'єднаннями військ (сил) забезпечують 80 % досягнення воєнно-політичних і стратегічних цілей війни.

Висловлена гіпотеза спирається на дослідження результатів операцій військ Радянського Союзу під час Другої світової війни, яке свідчить, що в межах заданої групи (у даному дослідженні – операції військ) окремі об'єкти (стратегічні та оперативно-стратегічні операції) мають набагато більше значення, ніж те, що відповідає їх відсотковій долі в чисельності цієї групи.

Безпосередньо об'єктом аналізу було вибрано виконання військами 1-го Українського фронту поставлених воєнно-

політичних та стратегічних завдань, а саме, визволення території України та перенесення воєнних дій за межі країни.

Усі операції 1-го Українського фронту було класифіковано, а також розподілено за ступенем важливості та впливу на досягнення кінцевого результату воєнних дій різних за своїм масштабом операцій військ (сил) фронтів під час визволення України протягом 1943-1944 років на групи А, В, С.

Безпосередньо війська 1-го Українського фронту (з жовтня 1943 по жовтень 1944 року) провели фронтових операцій – 7 (стратегічного масштабу – 1, оперативно-стратегічного – 6), армійських (оперативного масштабу) – 39, корпусних (оперативно-тактичного масштабу) – 113. Перелік операцій військ 1-го Українського фронту наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік операцій військ 1-го Українського фронту

Дата створення	Фронтові операції	Командувачі 1-м Українським фронтом	Армійські та корпусні операції
20 жовтня 1943 року на підставі наказу Ставки ВГК від 16.10.1943 р. шляхом перейменування Воронежського фронту	Київська наступальна операція (01-12.11.43 р.)	Генерал армії Ватутін М. Ф. (10.43-03.44 р.)	Армій – 6 (38,60, А, ТА); Корпусів (ск, мк, тк) – 9
	Київська оборонна операція (13.11-23.12.43 р.)	Маршал Радянського Союзу Жуков Г. К. (03-05.44 р.)	Армій – 2 (60,3 гв. ТА); Корпусів (ск, мк, тк) – 7
	Житомирсько-Бердичівська наступальна операція (24.12.43-14.01.44 рр.)	Маршал Радянського Союзу Конєв І. С. (05.44 р. – до кінця війни)	Армій – 9 (13,27,38,40,60, 1 гв., 18 А, 3 гв., 1 ТА); Корпусів (ск, мк, тк) – 28
	Корсунь-Шевченківська наступальна операція (24.01-17.02.44 р.)		Армій – 3 (27,40 А, 6 ТА); Корпусів (ск, мк, тк) – 8
	Проскурівсько-Чернівецька наступальна операція (04.03-17.04.44 р.)		Армій – 8 (13,18,38,60, 1 гв. А, 3,4 гв., 1 ТА); Корпусів (ск, мк, тк) – 25
	Львівсько-Сандомирська стратегічна наступальна операція (13.07-29.08.44 р.)		Армій – 10 (13,18,38,60, 1,3,5 гв. А, 3,4 гв., 1 ТА); Корпусів (ск, мк, тк) – 34
	Східно-Карпатська наступальна операція (08.09-28.10.44 р.)		Армій – 1 (38 А); Корпусів (ск, мк, тк) – 2
Всього операцій – 159: фронтових – 7, армійських – 39, корпусних – 113			

Під час проведення дослідження було також враховано, що у різних фронтових операціях залучався відмінний склад військ за кількістю армій та корпусів і, як наслідок, загальна кількість операцій армійського та корпусного масштабів також була різною. Розрахунки було проведено окремо для кожного типу операцій (фронтових, армійських та корпусних) для визначення внеску кожної з них у кінцевий результат воєнних дій на території України.

Кінцевий результат воєнних дій оцінювався двома групами експертів. Результати виконання завдань фронтами, армійськими і корпусними угрупованнями наведено у табл. 3.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що воєнно-стратегічними наслідками 7-ми фронтових (оперативно-стратегічних) операцій або 4-5 % від загальної кількості операцій 1-го Українського фронту стало виконання 80-84 % завдань щодо визволення території України, 39 армійських

операцій або 24-25 % від загальної кількості від загальної кількості проведених 1-м операцій, забезпечило виконання 13,1-15 % Українським фронтом операцій – лише 5-6,5 % завдань, а 113 корпусних операцій або 71 % завдань.

Таблиця 3

Результати виконання завдань фронтами, армійськими і корпусними угрупованнями

Найменування	Всього	Фронтних	Армійських	Корпусних
Кількість операцій	159	7	39	113
Частка кожної з операцій від їх загальної суми (%)	100	4	25	71
Результати досліджень, які виконані першою групою експертів	100	80/4	15/25	5/71
Результати досліджень, які виконані другою групою експертів	100	81,4/5	13,1/24	6,5/67
ABC – групи		A	B	C

Висновок. Проведення операцій стратегічних об'єднань військ, передусім наступальних, має беззаперечну перевагу і першочерговий пріоритет у досягненні воєнно-політичних і стратегічних цілей війни (воєнного конфлікту високої інтенсивності).

Дослідження стратегічних дій ЗС України при відбитті повномасштабної збройної агресії підтверджує необхідність нових підходів та уточнення нормативно-правової бази застосування ЗС України як стратегічного об'єднання військ (сил) на території держави.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Німецько-радянська війна // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

2. Записки командуючого фронтом // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?isbn>

3. Радецький В. Г. Класифікація сучасних воєнних конфліктів і види миротворчої діяльності. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/09/04.htm>

4. Феденко О. В., Сальник Ю. П. Сучасні форми та способи збройної боротьби за досвідом локальних військ сучасності // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/vornka/44/5327-suchasni-formi-ta-sposobi-zbrojno%D1%97-borotbi-za-dosvidom-lokalnix-vijn-suchasnosti.html>

5. Аналітика: частина 2. Військово-практичний міст // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://informnapalm.org>2902-part2>

6. Евдаков В. И., Домрачев В. Б. Взгляды на применение вооруженных сил США в войнах начала XXI века // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // naukaxxi.ru>vi-evdakov-vb-domracheev.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2018

Нечхаев С. Н., к.воен.н., доцент

Кафедра стратегии национальной безопасности и обороны Национального университета обороны Украины имени Ивана Черняховського, Киев

Роль операций стратегических объединений войск для достижения целей войны

Резюме. В статье рассмотрено содержание гипотезы, подтверждающей необходимость исследования операций Вооруженных Сил Украины в составе стратегического объединения войск для достижения военно-политических и стратегических целей в войне (военном конфликте).

Ключевые слова: стратегические, оперативно-стратегические, оперативные и оперативно-тактические операции вооруженных сил; методы экспертного оценивания; операции 1-го Украинского фронта.

S. Nechaev, PhD (Military), assistant professor

Department of National Security and Defense Strategy of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv

The role of operations of strategic associations of troops to achieve the objectives of war

Resume. The content of the hypothesis confirming the need to study the operations of the Armed Forces of Ukraine as part of a strategic unification of troops in order to achieve military-political and strategic goals in a war (military conflict) is considered in the article.

Keywords: strategic, operational-strategic, operational and operational-tactical operations of the armed forces; methods of expert appraisal; operations of the 1st Ukrainian Front.